

ΜΙΑ ΠΕΙΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ 1876 ΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΡΑΧΗ

Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης

Η ιστορία της πειρατείας στη Θάσο δεν έχει ερευνηθεί μέχρι σήμερα. Η παλιά εργασία του Παντελή Κοντογιάννη¹ δεν προσφέρει καμιά βοήθεια στην έρευνα του θέματος, αφού δε στηρίζεται ούτε σε γνωστές πηγές ούτε σ' άλλο αρχειακό υλικό, αλλά μόνο στους θρύλους και στις παραδόσεις των κατοίκων της Θάσου. Δεν αναφέρονται συγκεκριμένες πειρατικές επιδρομές ούτε περιγράφονται τα ιστορικά γεγονότα που προκάλεσαν την καταστροφή των παραλιακών συνοικισμών της Θάσου.

Γεγονός αναμφισβήτητο αποτελεί ότι η ερήμωση των παραλιακών κέντρων της Θάσου οφείλεται σε πειρατικές επιδρομές, που πρέπει να έγιναν κατά το 16ο και 17ο αιώνα. Αδιάψευστοι μάρτυρες αποτελούν τα ερείπια που έχουν απομείνει από τις καταστροφές εκείνες.

Ο περιηγητής Κυριάκος της Αγκώνας, που επισκέφθηκε το 1444 τη Θάσο για να θαυμάσει τις αρχαιότητές της, μας πληροφορεί ότι υπήρχαν τότε ανθηρά χωριά στη Θάσο, που τα μνημονεύει μάλιστα σαν πόλεις. Οι πόλεις που μνημονεύονται είναι το Νεόκαστρο, η Καλλιράχη, το Αναστάσιο, η Ποταμιά και τα Κύνοιρα². Το Νεόκαστρο είναι το σημερινό εγκαταλελειμένο χωριό Κάστρο και το Αναστάσιο η Παναγία. Το 1688 ο περιηγητής Francesco Piacenza, που πέρασε από τη Θάσο, αναφέρει ότι υπήρχαν στο νησί τρία κάστρα³. Το ένα ήταν στο Λιμένα και το έλεγαν Χώρα, το άλλο στο Κάστρο και το τρίτο στην Αλυκή. Το κάστρο της Αλυκής είχε καταστραφεί από Μαλτέζους πειρατές λίγα χρόνια πιο μπροστά· την παράδοση της καταστροφής αυτής την ήλεγξε από τις μετέπειτα αφηγήσεις των κατοίκων της Προβηγκίας ο Bracconnier, που είχε επισκεφθεί το νησί το 1707⁴. Οι συνεχείς πειρατικές

1. Παντελή Κοντογιάννη, Πειραταί και Θάσος, Αθήνα 1915.

2. Χαράλ. Μπακιτζή, Τρεις επιγραφές στο Κάστρο της Θάσου, περ. «Θασιακά», τ. 1 (1984) 19, υποσ. 48.

3. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία της Θάσου (1453-1912), έκδ. ΕΜΣ, Θεσ/νίκη 1984, σ. 40-42.

4. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία της Μακεδονίας, Θεσ/νίκη 1969, σ. 249-250.

επιδρομές που δέχτηκαν οι παλιοί παραλιακοί συνοικισμοί της Θάσου είχαν ως αποτέλεσμα άλλοι απ' αυτούς να καταστραφούν και άλλοι να εγκαταλειφθούν. Ο φόβος των πειρατών εξανάγκασε τους κατοίκους να καταφύγουν στο εσωτερικό του νησιού, όπου έκτισαν τους νέους συνοικισμούς των, που προστατεύονται από την πυκνή βλάστηση και από τ' αθέατα μέρη. Εκεί θα παραμείνουν ως τον περασμένο αιώνα, μακριά από τους κινδύνους της παραλίας. Σ' επείκαιρα σημεία θα τοποθετήσουν τους βιγλάρηδες για να παρακολουθούν την κίνηση στη θάλασσα και για να ειδοποιούν τους κατοίκους σε περίπτωση εμφάνισης ύποπτων καραβιών. Το σύνθημα του συναγερμού των βιγλάρηδων έδινε την ευκαιρία στα γυναικόπαιδα να κρυφτούν και στους άντρες να προετοιμασθούν για να στήσουν ενέδρες στους πειρατές ή για να τους αποκρούσουν με τους λίγους στρατιώτες της τούρκικης φρουράς⁵.

Η Θάσος αποτελούσε ένα ασφαλές καταφύγιο για τους πειρατές και εξαιτίας της μορφολογίας της και εξαιτίας των πλούσιων δασών της. Κατά την περίοδο της έξαρσης της πειρατείας τα παραλιακά κέντρα δεν μπόρεσαν ν' αντέξουν στο πλήθος των πειρατών που επέδραμαν εναντίον τους. Σφοδρές πειρατικές επιδρομές, που σώζονταν ως τα χρόνια του Παντελή Κοντογιάννη στους θρύλους και στις παραδόσεις του λαού, είχαν ως αποτέλεσμα να καταστραφούν τα Κοίνυρα, η Αλυκή και οι υπόλοιποι παραλιακοί συνοικισμοί της ανατολικής πλευράς της Θάσου και οι κάτοικοι να συγκεντρωθούν στο Θεολόγο μαζί με τους πρόσφυγες της Κωνσταντινούπολης, που ήταν εγκατεστημένοι στο συνοικισμό Πολίτες. Ο πρώτος αυτός συνοικισμός του Θεολόγου θα καταστραφεί με τη σειρά του, είτε από διένεξη Τούρκων και Χριστιανών, είτε από πειρατική επιδρομή, και θα κτισθεί το χωριό στην αντίπερα θέση που βρίσκεται σήμερα. Ανάμνηση των σφαγών, που προξένησαν οι πειρατές στους κατοίκους των παλιών συνοικισμών της ανατολικής πλευράς της Θάσου, αποτελούν τα δύο τοπωνύμια που αναφέρονται έκτοτε για να θυμίζουν το ιστορικό της σφαγής. Αυτά είναι η «Φονιά» ή «Κάβος της Φονιάς» και η «Πλάκα της Φονιάς»⁶.

Η έξαρση της πειρατείας που παρατηρείται κατά το 16ο και 17ο αιώνα αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την επίδοση των Θασίων στο εμπόριο και στη ναυτιλία. Ακολούθησε μια περίοδος ύφεσης, γεγονός που βοήθησε στην ανάπτυξη της ντόπιας ναυτιλίας. Η εκστρατεία όμως των Τούρκων εναντίον της Πελοποννήσου το 1715 και η ανώμαλη κατάσταση που επεκράτησε συνέβαλε πάλι στην ένταση της πειρατείας, η οποία απλώθηκε από την

5. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 47-48.

6. Κωνσταντίνου Χιόνη, Η ναυτιλία των Θασίων κατά τους τελευταίους αιώνες της τουρκοκρατίας, περ. «Σκαπτή ύλη», Β' περίοδος, 5 (1982) 92.

ανατολική πλευρά του νησιού προς τη δυτική μ' αποτέλεσμα να περιορίσει το γαλλικό εμπόριο που ανθούσε στη θαλάσσια περιοχή Καβάλας-Θάσου⁷.

Η πειρατεία στο 19ο αιώνα δεν παρουσιάζει την αγριότητα των περασμένων αιώνων. Οι πειρατές ληστεύουν και φεύγουν. Αναφέρονται πειρατικές επιδρομές Ψαριανών κατά τη διάρκεια της ελληνικής επανάστασης. Αλλά και μετά την επανάσταση εξακολούθησαν οι πειρατικές επιδρομές των Ψαριανών. Μια τέτοια επιδρομή σημειώνεται από το Γ. Παπαευστρατίου, ο οποίος αναφέρει τα εξής: «Μετά την επανάστασιν του 1821, εποχὴν τινὰ ληστοπειραταί Ψαριανοί επεσκέφθησαν τὴν Θάσο, οἵτινες ορμηθέντες εἰς Ποτόν ἀνήλθον εἰς Θεολόγον πρὸς διαρπαγὴν καὶ δῆωσιν τῆς χώρας. Αποπερατώσαντες τὸ ἐντιμον αὐτῶν ἔργον καὶ συλλέξαντες παν ὅτι εὖρον εἰς ἐνδύματα καὶ λοιπὰ ἀντικείμενα, ἔθεσαν αὐτὰ ἐντὸς σάκκων, υποχρεώσαντες συνάμα τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους νὰ τὰ μεταφέρουσιν εἰς τὴν παραλίαν ἐνθα ἦσαν τὸ πλοῖα των. Ὁ πάππος μου Θεόδωρος Σκαντζούλης ἄγων τὸ 40όν ἔτος τῆς ηλικίας του τότε καὶ πλοίαρχος ἐνὸς ἱστιοφόρου (τρεχαντήρας) ἐλθὼν ἐκ τινος ταξιδίου τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἠγκυροβόλησεν εἰς Ἀστρίς καὶ ἀνήλθεν εἰς τὴν χώραν. Κατὰ κακὴν ὁμῶς τύχην συνελήφθη μετὰ των ἄλλων χωρικῶν, ἵνα μεταφέρει καὶ αὐτὸς μέρος των κλοπιμαίων». Στὴ συνέχεια ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται ἕνα ἐπεισόδιο που συνέβη ἀνάμεσα στὸν πάππο του καὶ σ' ἕνα πειρατὴ καὶ τέλος, ἀφοῦ ἐφθασαν στὸν Ποτό, παρέδωσαν τοὺς σάκκους στὰ πλοῖα καὶ ἐλευθερώθηκαν⁸.

Τὸ 1838 πειρατὲς πᾶτησαν τὰ μαγαζιά που υπῆρχαν στὶς Σκάλες τοῦ Λιμένα, τοῦ Καζαβιτιοῦ καὶ τῆς Καλλιράχης, ἐνὼ στὴν τελευταία Σκάλα ἐκάψαν καὶ δύο καΐκια⁹. Τὸν Ἀπρίλιο καὶ Μάιο τοῦ 1840 οἱ τούρκικες ἀρχὲς διέταξαν τὰ καράβια των Θασίων νὰ μὴ ξανοίγονται πέρα ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς βόρειας ακτῆς παρὰ μόνον πρὸς τ' ἀπέναντι παράλια τῆς Κεραμωτῆς καὶ τοῦ Καραγάτς¹⁰.

Πειρατὲς που ξέφυγαν ἀπ' τὸ κυνήγι τοῦ Κανάρη κατέφυγαν στὴ Θάσο, παντρεύτηκαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν οριστικὰ στὸ Θεολόγο. Οἱ πειρατὲς μετὰ τὸ 1850 ἀναφέρονται σὰν κλέπτες. Οἱ επιδρομὲς τοὺς δὲν ἔχουν καταστροφικὸ χαρακτήρα. Πλησιάζουν ἕνα μέρος, ἀρπάζουν ζῶα ἢ ὅ,τι ἄλλο βρουν καὶ ἀναχωροῦν ἀμέσως. Τέτοιες πειρατικὲς επιδρομὲς μ' ἀνέφερε πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρό-

7. Σοφίας Τσιρικτζίδου, *Τὸ γαλλικὸ εμπόριο κατὰ τὸ 18ο αἰῶνα στὴ Θάσο*, περ. «Θασιακά», τ. 6 (1989).

8. Γ. Παπαευστρατίου, *Ἱστορία τῆς νήσου Θάσου ἀπὸ των ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ἡμᾶς*, Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1922, σ. 121-122, υποσ. 1. Βλ. καὶ Πέτρου Ι. Αἰωῶτη, *Ἡ Θάσος*, Θεσ/νίκη 1953, σ. 149, ὅπου ἀναφέρεται πειρατεία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς επανάστασης.

9. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, ὁ.π., σ. 117.

10. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, ὁ.π., σ. 118.

νια η υπέργηρη τότε Παναγιώτα Μαρκιανού. Ήταν μικρό παιδί, όταν οι κλέφτες βγήκαν στην Αστρίδα για ν' αρπάξουν ζώα. Θυμόταν ότι ο πατέρας της την έβαλε στο σβέρκο του κι έτρεχε προς το Θεολόγο. Παρόμοιες πειρατικές επιδρομές έζησε λίγο αργότερα κι η Μαρία Βασιλείου Τσιμπουκλή, που τις διηγήθηκε στον εγγονό της Τάκη Τσιμπουκλή¹¹.

Η τελευταία πειρατική επιδρομή στη Θάσο έγινε μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Οι πειρατές αγκυροβόλησαν στα Κοίνυρα, έκαναν τον έμπορο και ζήτησαν πληροφορίες για τους πλούσιους εμπόρους του Θεολόγου. Πρόλαβαν να ληστέψουν μόνο το σπίτι του Κώστα Υψηλάντη, γιατί ο Παράσχος Σουρίνης, που τους πήρε είδηση, πυροβόλησε στον αέρα και ειδοποίησε τους χωριανούς του. Οι πειρατές αναγκάστηκαν να φύγουν αλλ' οι Αρχές που ενημερώθηκαν τηλεγραφικά φρόντισαν να τους συλλάβουν. Δικάστηκαν και καταδικάστηκαν στη Θεσσαλονίκη.

Η ιστορία της πειρατείας είναι ένα κεφάλαιο που ενδιαφέρει τη Θάσο. Γι' αυτό και θεώρησα σκόπιμο να παραθέσω τα παραπάνω στοιχεία σαν μια σύντομη ιστορική αναδρομή με την ευκαιρία της δημοσίευσης του αποσπασματος που αναφέρεται σε πειρατική επιδρομή που έγινε το 1876 στην Καλλιράχη της Θάσου. Η περιγραφή της πειρατικής επιδρομής περιέχεται στην από 3-12-1876 αναφορά που έστειλε το ελληνικό υποπροξενείο Καβάλας προς το Υπουργείο Εξωτερικών. Πρόκειται για μια έγκυρη εξιστόρηση του γεγονότος αυτού με στοιχεία που είχε συγκεντρώσει ο υποπρόξενος της Καβάλας Αρ. Παπαδόπουλος. Όπως αναφέρεται στη σχετική έκθεση που υποβάλλεται από τον υποπρόξενο, αποβιβάσθηκαν στην Καλλιράχη εννέα φουστανελλοφόροι. Οι παραπάνω ληστές ξεγύμνωσαν δύο σπίτια, εβασάνισαν μία γυναίκα με ζεστό λάδι και ξερά φασόλια και σκότωσαν δύο άνδρες. Αναχώρησαν ακαταδίωκτοι με το ίδιο πλοίο που ήλθαν τραγουδώντας και πυροβολώντας. Αν και μετέβη επιτόπου ο μουδέρης της Θάσου, δεν μπόρεσε ν' ανακαλύψει τους ληστές, οι οποίοι διέφυγαν ατιμώρητα. Τα ίδια τα γεγονότα οδήγησαν στη σκέψη ότι αυτά πρέπει να προκλήθηκαν από τους ίδιους τους κατοίκους, που ήθελαν να εκδικηθούν κάποιο τοκογλύφο, ο οποίος κρατούσε χρεωστικά ομόλογά τους. Η αφαίρεση των ομολογιών από τον τοκογλύφο αυτό και ο βασανισμός της γυναίκας του επιβεβαιώνουν πράγματι το συλλογισμό του υποπρόξενου της Καβάλας. Η ληστεία βέβαια της δεύτερης οικίας θα είχε ως στόχο να μη φανεί ότι η μετάβαση των ληστών στην Καλλιράχη απέβλεπε στην αφαίρεση των ομολογιών του τοκογλύφου.

Το ακριβές κείμενο, που αφορά τη ληστεία, από τη μακροσκελή αναφορά του Αρ. Παπαδόπουλου έχει ως εξής:

11. Τάκη Τσιμπουκλή, Πειρατικές επιδρομές στα Λιμενάρια, περ. «Θασιακά», τ. 2 (1985) 123-124.

Εἰς το χωρίον Κακή Ράχη της νήσου Θάσου προ ημερῶν συνέβη τρομερή ληστεία ὑπὸ ἐννέα φουστανελλοφόρων ληστῶν αποβιβασθέντων ἐκείσε διὰ πλοίου, οἵτινες, ἀφού ἐλήστευσαν δύο οἰκίας του εἰρημένου χωρίου καὶ εβασάνισαν διὰ ζέοντος ελαίου καὶ ξηρῶν φασολίων μιαν γυναῖκα καὶ ἐφόνευσαν δύο ἄνδρας, ἀνεχώρησαν ἀκαταδίωκτοι ἄδοντες καὶ πυροβολοῦντες διὰ του ἰδίου πλοίου· μέχρι δε της σήμερον οὐδέν ἀνεκαλύφθη, ἀν καὶ μετέβη ἐκείσε ἐντεύθεν ο μουνδίρης της Θάσου· πιθανολογεῖται ὅτι την ληστείαν ταύτην ἐπροῦκάλεσαν αὐτοί οἱ ἴδιοι κάτοικοι της νήσου ὅπως ἐκδικηθῶσιν τοκογλύφον τινα, οὔτινος ἡ σύζυγος εβασανίσθη, καὶ ἀφαιρέσωσι παρ' αὐτοῦ τας ὁμολογίας των, ὅπερ καὶ ἐπραξαν.